

AZ IGAZSÁGOS REND ÁRA

A társadalmi igazságosság pszichodinamikai, csoportdinamikai és szociálpszichológiai akadályai

TREUER TAMÁS¹

Absztrakt

Háttér és célkitűzések: A tanulmány célja feltárni, hogy a társadalmi igazságosság kortárs elméletei – különös tekintettel John Rawls munkásságára – miért ütköznek ellenállásba a gyakorlatban. Az igazságosság eszméje gyakran nem csupán társadalmi és politikai, hanem pszichodinamikai és szociálpszichológiai akadályokba is ütközik.

Módszer: Elméleti elemzés pszichoanalitikus, társadalomkritikai és politikai filozófiai keretben. Az igazságosság elméleti alapvetéseit Rawls nyomán értelmezzük, és ezek pszichés torzulásait három szinten vizsgáljuk: egyéni, csoportdinamikai és társadalmi mezőben.

Eredmények: A tanulmány négy új hipotézist fogalmaz meg a társadalmi igazságosságot akadályozó pszichés dinamikákra vonatkozóan, és ezekhez gyakorlati javaslatokat is társít. Kiemelt szerepet kap az analitikus attitűd mint a társadalmi reflexió eszköze.

Következtetések: A társadalmi igazságosság megvalósulásának kulcsa nem csupán az intézményi reform, hanem a kollektív pszichés szerveződés újragondolása is lehet. Ehhez szükség van a kritikai pszichológia, az analitikus gondolkodás és a szimbolikus kultúra integrált alkalmazására.

Kulcsszavak: társadalmi igazságosság, pszichodinamikai ellenállás, csoportdinamika, kollektív szuperego, analitikus attitűd

Bevezetés

A társadalmi igazságosság elméletei a modern politikai gondolkodás egyik központi, mégis problematikus pillérét jelentik. Bár a 20. század második felében John Rawls munkássága révén az igazságosság fogalma koherens és filozófiaiilag megalapozott normarendszerré vált, a gyakorlati megvalósítás során számos paradoxonnal és ellenállással találkozunk. Miközben az elméleti keretek az egyenlő méltóságot, szabadságot és esélyegyenlőséget hirdetik, a társadalmi valóság gyakran a strukturális egyenlőtlenségek, identitáskonfliktusok és rejtett hatalmi viszonyok terepe marad.

A tanulmány alapvető kérdése: miért nem működik az igazságosság elve a társadalmi gyakorlatban úgy, ahogy azt normatív elméletek – különösen a Rawls-féle konstrukció – feltételezik? A válasz keresése közben figyelmünket a politikai filozófia és a pszichoanalízis határmezsgyéje felé irányítjuk. A társadalmi igazságosság iránti törekvés nemcsak intézményi, hanem pszichológiai és kulturális struktúrákba is ágyazott folyamat: a társadalmi normák beépülnek a kollektív és egyéni pszichés

¹ Dr. Treuer Tamás Ph.D. pszichiáter szakorvos, pszichoterapeuta szakorvos; Rózsakert Medical Center; tamas.treuer@gmail.com; ORCID: 0009-0007-0798-3942

dinamizmusokba, ahol gyakran ellenállás, elfojtás, projekció vagy szégyen formájában nyernek új értelmet.

A tanulmány célja, hogy pszichodinamikai, csoportdinamikai és szociálpszichológiai szempontból vizsgálja meg azokat az akadályokat, amelyek a társadalmi igazságosság gyakorlati megvalósulását gátolják. Az elemzés során kiemelt figyelmet kap a kollektív szuperego működése, a bűnbakképzés pszichológiája, valamint az igazságosság morális imperatívuszaival szembeni tudattalan ellenállás. A dolgozat végén olyan hipotéziseket és gyakorlati javaslatokat fogalmaz meg, amelyek hozzájárulhatnak az igazságosság fogalmának pszichológiai megerősítéséhez és társadalmi beágyazottságához.

Az igazságosságelméletek paradoxona – A normativitás és a gyakorlat disszonanciája

A társadalmi igazságosság normatív elméletei – élükön John Rawls munkásságával – olyan elosztási és intézményi elveket fogalmaznak meg, amelyek célja az egyenlő méltóság, esély és szabadság biztosítása minden állampolgár számára (Rawls, 1997). Rawls elméletének kiindulópontja a társadalmi szerződés hagyományának modern újraértelmezése: szerinte az igazságosság „az első erény a társadalmi intézményekben”, és azokat az elveket kell elfogadnunk, amelyeket egy hipotetikus „eredeti helyzetben” – a tudatlanság fátyla mögött – minden észszerű ember választana.

A Rawls által leírt két alapelv közül az első az alapvető szabadságjogok egyenlő elosztását írja elő, míg a második elv két részből áll: a méltányos esélyegyenlőség elvéből, valamint a híres „különbség elvéből”, amely csak akkor enged meg társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeket, ha azok a legrosszabb helyzetben lévők javát szolgálják. Az elmélet egyik legfontosabb előfeltevése, hogy a társadalmi igazságosság nem erkölcsi idealizmus, hanem egy racionális konszenzuson alapuló politikai konstrukció – tehát ideális, de nem idealista elmélet.

Rawls későbbi művében (*Political liberalism*, 2005) világosabban megfogalmazza, hogy elmélete nem egy „átfogó” morális vagy életforma-elmélet, hanem „politikai”, azaz a társadalom alapszerkezetére és a közügyekre korlátozott normarendszer. Ezt a hangsúlyeltolódást a világnézeti pluralizmus mélyebb tudomásulvétele indokolta: a modern társadalmakban nem várható el, hogy mindenki ugyanazt az erkölcsi rendszert vallja. Az igazságosság politikai fogalomként akkor válik működőképpé, ha olyan „átfedékes konszenzust” tud képezni a különböző világnézetek között, amelyet mindenki elfogad a saját erkölcsi meggyőződése alapján.

A Rawls utáni igazságosságelméletek követői – például Thomas Nagel, Samuel Freeman vagy Joshua Cohen – ezt a megközelítést tovább finomították. Ugyanakkor más gondolkodók – mint Amartya Sen (2021) vagy Iris Marion Young (1990) – kritikai módosításokat javasoltak. Sen „capability approach”-a az egyének valóságos lehetőségeit és képességeit helyezte előtérbe az intézményes keretekkel szemben, míg Young a társadalmi részvétel, reprezentáció és elismerés dimenzióit hangsúlyozta a strukturális igazságtalanságok elemzésében.

E módosítások közös célja az volt, hogy az igazságosság elveit közelebb hozzák a társadalmi tapasztalat konkrét valóságához. Ugyanakkor ezzel egy új paradoxon is megjelent: minél érzékenyebbek lettek az elméletek a társadalmi komplexitásra, annál nehezebbé vált az univerzális normák kidolgozása és konszenzusos elfogadása. Ez a feszültség – a normatív elméletek ideális szerkezete és a gyakorlati megvalósíthatóság realitása között – máig alapvető kihívása a társadalmi igazságosság filozófiai és politikai gondolkodásának.

Ez a diszkrepancia azonban nem csupán politikai vagy gazdasági okokra vezethető vissza. A kortárs társadalomkritikai és pszichodinamikai megközelítések egyre inkább felhívják a figyelmet azokra a tudattalan affektív, identitásbeli és kollektív mechanizmusokra, amelyek gyakran ellenállnak az egyenlőség vagy méltányosság gyakorlati megvalósulásának. Az igazságosság eszméje sokszor nemcsak megkívánja, hanem fenyegeti is az Ént: identitásvesztést, hatalomvesztést, büntudatot vagy kollektív szégyent idézhet elő. Ezek a pszichés hatások nem jelennek meg a normatív modellekben, de a társadalmi realitásban kulcsszerepet játszanak.

A tanulmány következő részei azt mutatják be, hogy a makro-, mezo- és mikroszintű pszichológiai és szociálpszichológiai folyamatok – beleértve a kollektív identitások törekénységét, a morális szuperego működését, valamint a szégyen és projekció dinamikáját – miként alakítják a társadalmi igazságosság eszméjéhez való (gyakran ambivalens) viszonyunkat.

Makroszint – Társadalmi és ideológiai akadályok

A társadalmi igazságosság gyakorlati megvalósulását nem csupán gazdasági vagy jogi intézmények befolyásolják, hanem a kollektív psziché és a kulturális tudattalan mélyebb rétegei is. Az igazságosság, különösen annak radikálisan egalitárius formái, sokszor provokálják a társadalom kollektív védekező mechanizmusait: a morális pánikot, az elfojtást, a projekciót, valamint a normákhoz való rigid ragaszkodást. Ezek a jelenségek olyan társadalmi szinten működő pszichodinamikai mintázatok, amelyek gyakran láthatatlanul akadályozzák a társadalmi rend átalakítását.

A kollektív szuperego működése

Freud elméletéből kiindulva a társadalmak is rendelkeznek egyfajta kollektív szuperegoval, amely a normák, hagyományok és intézményesített erkölcsök formájában szabályozza a társadalmi viselkedést. Ez a kollektív szuperego azonban nem mindig az igazságosság szolgálatában áll: sokszor inkább a fennálló hatalmi viszonyok és status quo védelmét szolgálja, és büntudattal vagy szégyennel torolja meg az ezekkel való szembefordulást (Freud, 2014; Fromm, 2002). Így az egyenlőség követelése – különösen, ha strukturális átrendeződést kívánna meg – könnyen válik egyfajta „morális szabálysértéssé”.

Kulturális komplexusok és a történelmi emlékezet

A kulturális pszichoanalízis (Singer & Kimbles, 2004) szerint egy-egy közösség vagy nemzet identitása kollektív komplexusokon keresztül is szerveződik, melyek gyakran a múlt megaláztatásaiból, veszteségeiből és idealizált önképeiből táplálkoznak. Ezek a komplexusok ellenállhatnak a társadalmi önreflexiónak, mivel bármiféle változási kísérlet a kollektív identitás integritását veszélyezteti. A traumatikus múlt (háborúk, kolonializmus, totalitárius rendszerek) feldolgozatlansága pedig a kollektív elhárítás különböző formáiban él tovább: tagadásban, projekcióban vagy idealizált múltképben.

Moralizálás és ressentiment

Nietzsche (2019) és Max Scheler (1994) nyomán a *ressentiment* egy olyan tartós lelkiállapotként értelmezhető, amely a tehetetlenség élményéből, elfojtott haragból, irigységből és mélyen átélt kisebbségi érzésből fakad. Az egyén – vagy csoport –

nem képes közvetlenül, nyíltan reagálni az őt ért sérelmekre vagy veszteségekre, így az agresszió és düh morális ítéletekké alakul át. Ahelyett, hogy a társadalmi igazságtalanságok ellen aktív módon lépne fel, a *ressentiment* logikája szerint az egyén erkölcsi felsőbbrendűséget konstruál a gyengeségéből: a sikereset erkölcsstelennek, az erőset igazságtalannak, a kiváltságost bűnösnek látja. Ez a morális attitűd gyakran nem az igazságosság konstruktív keresését, hanem mások hibáztatását, megbélyegzését és bűnbakképzést eredményez. A moralizálás e rejtett, reaktív formája – különösen, ha intézményesül – bénítja az együttműködést, csökkenti a társadalmi bizalmat, és gátolja a kollektív felelősségvállalásra épülő változást (Brown, 2009). Ily módon az igazságosságot célzó politikai diskurzus is könnyen válik polarizálttá, és válik az erkölcsi *ressentiment* színterévé.

Csoportszint – Szociálpszichológiai és csoportdinamikai torzulások

A társadalmi igazságosság elfogadása nem kizárólag egyéni döntés vagy makroszintű intézményi kérdés, hanem mélyen beágyazódik a csoportközi és csoporton belüli dinamikákba is. A csoportdinamika világa – a közösségi identitások, normák, lojalitások és kirekesztések rendszere – sajátos torzulásokat és ellenállásokat termel az igazságossággal szemben. A szociálpszichológiai elméletek – különösen Tajfel és Turner (1979) szociális identitáselmélete – rámutatnak, hogy a csoporthoz tartozás élménye nemcsak kohéziót, hanem elhatárolódást is szül: a „mi” mindig azáltal definiálja önmagát, hogy különbséget tesz egy elképzelt vagy tényleges „ők” csoporttal szemben. A társas összehasonlítás és a csoportközi viszonyok gyakran vezetnek versengéshez, torzításhoz és sztereotipizáláshoz – ezekre az alábbiakban a bűnbakképzés és a projekció összefüggéseiben térek ki részletesebben.

„A Másik” mint akadály

Az igazságosság követelménye gyakran akkor válik kényelmetlenné, amikor az „idegen” vagy „Másik” is részesül belőle. A társas identitás elmélet (Tajfel & Turner, 1979) szerint az emberek hajlamosak pozitív torzítással viszonyulni saját csoportjukhoz (ingroup favoritism), míg a másik csoportot fenyegetőnek, kevesebbre érdemesnek vagy erkölcsileg hiányosnak látják (outgroup derogation). Ez a torzítás nem pusztán kognitív hiba, hanem mélyebb pszichodinamikai gyökerei is vannak: a Másik gyakran hordozza a kollektív árnyékot, az elfojtott vagy elutasított tartalmak projekciós felületévé válik (Jung, 2011).

Kollektív narcisztikus sérülés és az egyenlőség fenyegetése

Az igazságosság gyakran a privilegizált csoportok számára nem pozitív értéknek, hanem fenyegetésnek tűnik: identitásukat, társadalmi státuszukat és kollektív önbecsülésüket veszélyezteti. A kollektív narcizmus (Cichocka, 2016) elmélete szerint az ilyen közösségek hajlamosak túlértékelni saját csoportjuk fontosságát, miközben krónikus érzékenységgel reagálnak a kívülről jövő kritikákra vagy egyenlősítő gesztusokra. Az egyenlőség így nem felszabadító, hanem megalázó élményként jelenik meg – különösen akkor, ha az addig természetesnek hitt előjogokat kérdőjelezi meg.

Csoportkohézió, mimézis és bűnbakképzés

A csoportdinamika egyik alaptörvénye, hogy a kohézió gyakran egy közös külső ellenség vagy bűnbak kijelölésén keresztül erősödik meg. René Girard (2014) mimetikus elmélete szerint a vágy nem autonóm, hanem utánzó (mimetikus) jellegű, és ez a hasonlóság a szereplők között fokozza a konfliktus lehetőségét. A rivalizálás végül bűnbakkeresésbe torkollik: a közösség egyetlen figurában – legyen az kisebbség, migráns, szegény vagy másik nemzet – összpontosítja saját feszültségeit és ellentmondásait. Ez a mechanizmus kollektív megnyugvást hoz ugyan, de ellehetetleníti az igazságosság strukturális megközelítését, mivel a probléma forrását mindig kívülre helyezi.

Egyéni szint – Pszichodinamikai ellenállások

A társadalmi igazságosság eszméje nemcsak a makrostruktúrák és csoportdinamikák szintjén, hanem az egyéni pszichés működésben is ellenállásba ütközik. Az egyenlőség, méltányosság és felelősségvállalás gondolata gyakran olyan belső konfliktusokat érint, amelyek mélyen gyökereznek az énféjlődés során szerzett tapasztalatokban, az internalizált értékrendekben és a tudattalan elhárító mechanizmusokban. Ez a fejezet arra mutat rá, hogyan válhat maga az igazságosság – annak elismerése vagy követése – szorongáskeltő, fenyegető, sőt pszichésen destabilizáló élménnyé.

Az igazságosság mint szorongáskeltő élmény

Az igazságosság nem pusztán erkölcsi követelményként jelenik meg, hanem mint olyan struktúra, amely az én narcisztikus stabilitását is megkérdőjelezheti. A gyermekkorban tapasztalt sérelmek, elhanyagolás vagy kontrolláló nevelés következtében kialakuló internalizált szuperego gyakran túlságosan szigorú, büntető jellegű. Ez a belső instancia nem az igazságosságot, hanem a szabálykövetést és a bűntudat elkerülését szolgálja (Freud, 2011). Így amikor egy felnőtt helyzetben valós társadalmi igazságtalanság felismerésére vagy megkérdőjelezésére kerülne sor, a szorongás nem csupán az erkölcsi dilemmáról, hanem saját belső szorongásmechanizmusokról szól.

Szégyen, irigység, elhárító mechanizmusok

A társadalmi igazságosság másik akadálya az irigység és a szégyen komplex dinamikája. Az irigység – Melanie Klein klasszikus értelmezésében – nem csupán a másik birtoklásának vágya, hanem a másik jó elpusztításának készítése is (Klein, 2000). Amikor egy társadalmi csoport „többet” kap, az irigység nemcsak az egyenlőségi törekvést bénítja meg, hanem a kollektív bűnbakképzésben is szerepet játszik. Hasonlóan romboló hatása lehet a szégyennek, amely nem a konkrét cselekvésre, hanem az én egészére vonatkozik: ha valaki „kevesebbnek” érzi magát, akkor az igazságosság követelése helyett inkább az alkalmazkodást és visszahúzódást választja.

Ezen affektusok gyakran elhárító mechanizmusokkal társulnak: tagadás, projekció, intellektualizálás, reakcióképzés – mind olyan pszichés műveletek, amelyek látszólag megóvják az egyént a kellemetlen érzésektől, valójában azonban az igazságtalanság fenntartásához járulnak hozzá.

Az igazságtalanság elfogadása mint a pszichés stabilitás forrása

Paradox módon az igazságtalan rend elfogadása gyakran stabilitást és pszichológiai biztonságot nyújt. Az igazságosság radikális követése az addigi identitás és kapcsolatrendszer újrastrukturálását kívánná meg, ami sok esetben ijesztő és destabilizáló. Az egyén inkább fenntartja a status quo-t, ha az a megszokás, a csoporthoz tartozás vagy az önazonosság illúzióját biztosítja. A rendszerigazolás elmélete (Jost & Banaji, 1994) szerint az emberek hajlamosak igazolni még az őket hátrányosan érintő rendszereket is, mert ezek strukturális biztonságot nyújtanak és csökkentik a kognitív disszonanciát.

Új hipotézisek

- A társadalmi igazságosság pszichodinamikai szempontból egyfajta én-konfliktus, amely az identitás stabilitása és a morális felelősség között feszül. Ennek feloldásához szükség van a pszichés újraintegráció képességére – egyfajta belső „dolgozó demokráciára”, amely képes az ambivalenciát megtartani. *Gyakorlati javaslat:* A morális nevelés és politikai oktatás során nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az érzelmi komplexitás, a bizonytalanságtűrés és a szimbolikus gondolkodás fejlesztésére. A társadalmi viták során az ellentmondások tudatosítása és reflektálása hozzájárulhat az identitások rugalmasabb formálásához.
- A kollektív szuperego destruktív működése gátolja a társadalmi szintű gyógyulási folyamatokat. Ezért az igazságosság nem csupán jogi és erkölcsi, hanem terápiás fogalom is kell legyen – egyfajta kollektív reparációs aktus. *Gyakorlati javaslat:* Közösségi terekben (iskolákban, színházakban, múzeumokban) megvalósuló partecipatív programok – például kollektív emlékeztetgyakorlatok, történelmi reparációs műhelyek – segíthetik a kollektív szuperego átstrukturálását. A „hallgattatás helyett feldolgozás” elvére épülő pedagógiai programok társadalmi szinten is hatékonyabb reparációhoz vezethetnek.
- A társadalmi igazságtalanság fenntartásának egyik rejtett funkciója a regresszív pszichés állapotok stabilizálása. Ezért minden igazságosságért folytatott törekvés egyben pszichés kockázatvállalás is: az ismeretlen, az új, a strukturálatlan felé való nyitás. *Gyakorlati javaslat:* Az egyéni és kollektív átmeneti zónák (Winnicott, 1999) tudatos fejlesztése – például szociodráma, közösségi narratív műhelyek, reflektív párbeszédformák – lehetőséget adhatnak az „új rend” imaginációs próbaüzemére. Ezek a terek segítenek a regresszív igények helyett kreatív pszichés pozíciók megtalálásában.
- A társadalmi bűnbakképzés egyik pszichológiai alapja a mimetikus vágy által felerősített projekció. Ennek alternatívája nem a vágy elfojtása, hanem a vágy kollektív újrászervezése: közös célok és közös jelentésteremtés mentén. *Gyakorlati javaslat:* A közösségi tervezés (pl. részvételi demokrácia), művészeti kollektívák és aktív civil diskurzusok olyan fórumokat kínálnak, ahol a mimézis nem ellenségeskedéshez, hanem kreatív együttalkotáshoz vezet. Az ilyen terek segíthetik a társadalmi vágystruktúrák újrarahangolását, és csökkenthetik a projekció és kirekesztés kényszerét.

Az analitikus attitűd mint társadalmi munka

A klasszikus analitikus attitűd – türelem, megfigyelés, áttétel és viszontáttétel felismerése, elhárító mechanizmusok tudatosítása – nemcsak a terápiás szobában lehet hasznos. Egyre inkább szükség van arra, hogy ezt az attitűdöt a közélet, az oktatás, a társadalmi párbeszéd és a politikai diskurzus színterein is alkalmazzuk. Az „analitikus társadalom” nem utópia, hanem egy olyan kulturális horizont, amely a tudattalan elfogadásán és értelmezésén keresztül segít megérteni kollektív önmagunkat.

Kritikai pszichológia és politikai tudattalan

A társadalomkritika és a pszichoanalízis metszéspontjában létrejövő kritikai pszichológia – olyan gondolkodók nyomán, mint Erich Fromm, Frantz Fanon, Cornelius Castoriadis vagy Axel Honneth – lehetőséget teremt a társadalmi igazságosság újraértelmezésére. Ebben a perspektívában az igazságosság nem csupán redistribúció, hanem rekonstrukció is: a pszichés és kulturális világ újrászervezése. A jövő igazságossága nemcsak törvényekben, hanem átdolgozott kollektív érzésekben és új jelentéshorizontokban mérhető.

Összegzés – Lehetséges áttörési pontok

A tanulmány egyik kiinduló felismerése, hogy a társadalmi igazságosság normatív eszményei – bármennyire koherensek és morálisan megalapozottak – a gyakorlati megvalósulás során pszichodinamikai, szociálpszichológiai és csoportdinamikai ellenállásokba ütköznek. Ez különösen élesen jelenik meg akkor, ha Rawls igazságosságelvét a társadalom alapszerkezetét szabályozó, politikai normaként értelmezzük, amely a „tudatlanság fátyla mögött” elfogadott elvek mentén kíván méltányosságot biztosítani.

A jelen tanulmány azt kívánta megmutatni, hogy ezek az elvek – például az esélyegyenlőség és a különbség elve – nem csupán politikai, hanem pszichés és affektív dimenziókkal is rendelkeznek. A különbségek igazságos elviselése, a privilégiumokról való lemondás vagy a legrosszabb helyzetűek javának előtérbe helyezése olyan belső konfliktusokat aktiválhat, amelyek kollektív és egyéni szinten is ellenállást generálnak.

Miként válhat tehát a Rawls-i igazságosság pszichés ellenállás tárgyává?

- *Az esélyegyenlőség* gyakran sérti a belső hierarchiákhoz és kiváltságokhoz való tudattalan kötődést. Az igazságosság itt nem felszabadít, hanem destabilizál: újrendezi az én-kép és a csoportkép határait.
- *A különbség elve*, amely az egyenlőtlenségek megengedését a legrosszabb helyzetűek javára köti, sokakban bűntudatot, szégyent vagy narcisztikus sérülést vált ki. Ez az affektív megterhelés gyakran projekcióban, bűnbakképzésben és ideologikus racionalizálásban nyer levezetést.
- *A méltányosság normája* sokak számára belső elutasítást kelt, mert implicit módon önreflexióra és morális átstrukturálásra kényszerít. Ezt a belső átdolgozást az egyéni pszichodinamikai struktúrák (pl. rigid szuperego, elfojtás, szégyenalapú önszerveződés) gyakran meggátolják.

Összefoglalás és kitekintés

Az igazságosság eszméje korunk társadalmi, kulturális és politikai kihívásai közepette új jelentésekkel telítődik. A tanulmányban bemutatott pszichodinamikai, szociálpszichológiai és csoportdinamikai szempontok segíthetnek megérteni, hogy a strukturális egyenlőtlenségek és a kollektív ellenállások nem pusztán intézményi, hanem pszichés és kulturális eredetű akadályokból is fakadnak. A vágy az igazságosságra gyakran összekapcsolódik a szorongás, szegény és identitásvesztés fenyegetésével, így az egyéni és kollektív ellenállás nem meglepő, hanem szinte szükségszerű.

A 21. század társadalmában – az ökológiai krízis, a digitalizáció, a populista politikai retorikák és a társadalmi polarizáció korában – egyre fontosabbá válik az „analitikus attitűd”, mint kollektív kompetencia. A reflexió, a vágyak tudatosítása, a bűnbakképzés felismerése és a projekciók visszavonása nemcsak terápiás, hanem társadalomalakító feladat is.

A jövő társadalmának igazságossága nem egyszerűen a javak és jogok újraelosztását, hanem a kollektív pszichés terek és jelentéshorizontok újrastrukturálását is megkívánja. Ehhez szükség van egy olyan szimbolikus kultúrára, amely képes elviselni az ambivalenciát, megtartani a különbségeket, és mozgósítani a kreatív kollektív képzeletet. Az igazságosság – e perspektívából nézve – nem záró állapot, hanem pszichés és kulturális folyamat: nyitott, törékeny és ugyanakkor a legmélyebb emberi potenciált hordozó küzdelem.

Irodalomjegyzék

Brown, W. (2009). *Regulating aversion: Tolerance in the age of Identity and Empire*. Princeton University Press

Cichocka, A. (2016). Understanding defensive and secure in-group positivity: The role of collective narcissism. *European Review of Social Psychology*, 27(1), 283–317. <https://doi.org/10.1080/10463283.2016.1252530>

Freud, S. (2011). *Az őszalami és az én* (Hollós I. és Dukes G. ford.). Belső Egészség Kiadó. (Eredeti mű: Das Ich und das Es, 1923)

Freud, S. (2014). *Civilization and Its Discontents*. Penguin Books Ltd (UK). (Eredeti mű megjelenése: 1930)

Fromm, E. (2002). *Menekülés a szabadság elől* (Bíró D. ford.). Napvilág Kiadó. (Eredeti mű: Escape from Freedom, 1941)

Girard, R. (2014). *A bűnbak* (Jakabffy I. és Jakabffy É. ford.). Gondolat, Budapest. (Eredeti mű: Le bouc émissaire, 1982)

Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>

Jung, C. G. (2011). *Az archetípusok és a kollektív tudattalan* (Turóczi Attila ford.). Scolar Kiadó. (Eredeti mű: The Archetypes and the Collective Unconscious, 1959)

Klein, M. (2000). *Irigység és hála* (Berán E. és Unoka Zs. ford.). Animula Kiadó. (Eredeti mű: Envy and Gratitude, 1957)

- Nietzsche, F. (2019). *A morál genealógiája* (Óvári Cs. ford.). Attraktor Kiadó. (Eredeti mű megjelenése: 1887)
- Rawls, J. (1997). *Az igazságosság elmélete* (Krokovay Zs. ford.). Osiris Kiadó. (Eredeti mű: A Theory of Justice, 1971)
- Rawls, J. (2005). *Political liberalism* (Expanded ed.). Columbia University Press.
- Sandel, M. J. (2012). *Mi igazságos... és mi nem? A helyes cselekvés elmélete és gyakorlata* (Felcsuti P., ford.). Corvina Kiadó. (Eredeti mű: Justice: What's the Right Thing to Do?, 2009)
- Scheler, M. (1994). *Ressentiment* (M. S. Frings, Ed.). Marquette University Press. (Eredeti mű megjelenése: 1912)
- Sen, A. (2021). *Az igazságosság eszméje* (Felcsuti P. ford.). Osiris Kiadó. (Eredeti mű: The Idea of Justice, 2009)
- Singer, T., & Kimbles, S. L. (Eds.). (2004). *The Cultural Complex: Contemporary Jungian Perspectives on Psyche and Society*. Brunner-Routledge.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Winnicott, D. W. (1999). *Játás és valóság* (Bíró S. és Széchei O. ford.). Animula Kiadó. (Eredeti mű: Playing and Reality, 1971)
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.

THE PRICE OF A JUST ORDER

Psychodynamic, Group-Dynamic, and Social-Psychological Barriers to Social Justice

TAMÁS TREUER

Background and Objectives: The aim of this study is to explore why contemporary theories of social justice—particularly those of John Rawls—encounter resistance in practice. The concept of justice often faces not only social and political, but also psychodynamic and social psychological obstacles.

Method: Theoretical analysis within the frameworks of psychoanalysis, critical social theory, and political philosophy. Following Rawls, the study examines the foundational concepts of justice and investigates their psychological distortions on three levels: individual, group dynamic, and societal.

Results: The paper formulates four new hypotheses regarding the psychodynamic mechanisms that hinder the realization of social justice and offers practical suggestions to address them. Special emphasis is placed on the analytic attitude as a tool for social reflection.

Conclusions: The key to achieving social justice lies not only in institutional reform, but in the reorganization of collective psychological structures. This requires the integrated application of critical psychology, analytic thinking, and symbolic cultural practices.

Keywords: Social justice, Psychodynamic resistance, Group dynamics, Collective superego, Analytic attitude